

naują vyriausybę", atsikračius Smetonos¹⁶⁵. Naujosios liaudies fronto stiliaus „tautos valią“ reiškiančios vyriausybės skelbė demokratinę ir progresyvią programą. Daugybė lietuvių, tarp jų ir politinio elito, vertino politinę krizę kaip galimybę išsiveržti iš faktinės diktatūros ir sudaryti naują sandraugą po TSRS strateginės apsaugos sparnu. Daug Lietuvos žydų sveikino naujus vadovus ir Raudonąją armiją kaip gynėjus nuo nacių pavojaus. Nors žydų buvo viso labo septyni ar aštuoni šalies gyventojų nuošimčiai¹⁶⁶, netrukus pusę naujosios Lietuvos komjaunimo organizacijos narių sudarė jauni žydai, aktyviai skelbę ekonominio teisingumo, internacionalizmo ir tautinės lygybės principus¹⁶⁷.

Greimas iškart neatmetė naujai įsteigtos Vyriausybės idėjos, bet vertino ją palankiai, norėdamas pamatyti, kaip progresyvioji demokratija ir jos sovietiniai rėmėjai įgyvendins reformas¹⁶⁸. Tai galėjo būti perėjimas į naują, ateitin orientuotą pasaulėžiūrą, kurios jis linkėjo savo šaliai ir kuriai įsivyravus būtų „atsisakoma Didžiųjų Kunigaikščių kulto“ tam, kad „lietuvių kultūra permąstytų vertybes, siekius ir patį kūrybiško kultūros statymo projektą“¹⁶⁹.

1940 m. birželio pabaigoje naujoji valdžia Kaune daugybę karininkų atleido iš pareigų kariuomenėje, liepos 2 d. tapusioje Lietuvos liaudies kariuomenė¹⁷⁰. Liepos viduryje iš Liaudies kariuomenės buvo nušalinti visi kapelionai, o jų vietą užėmė politrukai, kurie kasdien vedė marksizmo-leninizmo pamokas¹⁷¹. Tą patį mėnesį karo mokykla išsiuntė Greimo dalinį pratyboms iki rugsėjo pabaigos ir persikėlė į Vilnių¹⁷². Bent dalį to laiko Algirdas praleido Šiauliuose – mieste, ketverius metus jam buvusiam namais.

Visose Baltijos šalyse buvo surengti išankstiniai rinkimai tam, kad būtų skirti nauji vadovai, imsiantys veiksmų vienyti su TSRS. Greimas ėmėsi sakyti politines kalbas. Jis prisimena gavęs užduotį kreiptis į savo tautiečius su raginiu balsuoti už prisijungimą prie Tarybų Sąjungos. Churginas padėjo ruošti, pamokęs pritaikyti „keletą stilistinių naujo režimo priemonių: kiekviena kalba turi pasibaigti paminint draugą Staliną; po prakalbos

¹⁶⁵ „Lietuva ir SSRS“.

¹⁶⁶ Richard J. Crampton, p. 102.

¹⁶⁷ Alfred Senn, „Summary or Nontraditional Review“, p. 802; Solomonas Atamukas.

¹⁶⁸ Aleksandros Kašubienės el. laiškas autoriui, 2010, lapkritis.

¹⁶⁹ *Ibid.*

¹⁷⁰ Stasys Knezys, p. 4–5.

¹⁷¹ *Ibid.*, p. 11.

¹⁷² LCVA, f. 1451, ap. 2, b. 40, l. 216–217.

tučtuojau reikia imti sau pačiam ploti“, ką Greimas pareiškė atliko¹⁷³. Jo paties kuklia nuomone, ši taktika pasirodė savam laikui originalus pažangos žingsnis tuometinėje politinės retorikos kultūroje. Nebuvo kitų alternatyvų, tad neviltingas pagimdytų lūkesčių, spaudos ir įsisiautėjusių manipuliacijų sumaištyje liepos viduryje įvykę rinkimai Baltijos šalyse įtvirtino sovietams palankias vyriausybes, netrukus pateikusias prašymus įeiti į TSRS sudėtį; prašymai buvo patenkinti 1940 m. rugpjūčio pradžioje¹⁷⁴.

Rugpjūčio viduryje Lietuvos kariuomenė buvo integruota į 29-ąją Raudonosios armijos šaulių teritorinį korpusą¹⁷⁵. Greimas atsimena: „Išdavė atitinkamą dokumentą: tapau šlovingosios Raudonosios darbininkų ir valstiečių armijos atsargos karininku. Taigi mes jau bolševikai“¹⁷⁶. Naujoji valdžia įvedė mažų ir didelių naujovių. Pusryčių sriubą pakeitė arbata¹⁷⁷, ir rusų politrukai iš NKVD, vėliau tapusios KGB, perėmė atitinkamas pareigas iš lietuvių. Šie komisarai ne tik mokė kariūnus marksizmo-leninizmo, bet ir cenzūravo pašta bei sprendė paleisti ar areštuoti antisocialistinius elementus. Greimo kuopa protestuodavo, triukšmaudavo ir ne kartą įstengė atsikratyti savo sovietinių politrukų¹⁷⁸.

Vėliau rašytame apsakymo juodraštyje Greimas pasakojo apie „pekliskos kaitros“ dieną 1940 m. vasaros pabaigoje tėvynėje po „Stalino saule“:

Sunkumas slegia ir žmogaus širdį. Neramios užėjo Lietuvai dienos. Kiekvienas supranta, kad užsibaigė vienas lietuviškos istorijos periodas, kad reikia sakyti sudieui dvidešimties metų Nepriklausomos Lietuvos gyvenimui.¹⁷⁹

Palankus oficialusis valiutų keitimo kursas sudarė sąlygas užsienio kariuomenei užimti praktiškai visą pagrindinę prekybos ir bendruomeninio socialinio gyvenimo arteriją. Laisvės alėją: „čia raudonarmiečių prisikimšusi maisto produktų krautuvė, ten poniutės kailių atsargas žiemai bando sudarinėti,

¹⁷³ Algirdas Julius Greimas, „Tada, kai bauriškas kraujas virto mėlynu“, p. 5, cf. šios knygos p. 12.

¹⁷⁴ Arvydas Anušauskas, *Arrests and Other Forms of Coercion (1940–1941)*, p. 7–9; Arūnas Bobnys, *Vokiečių okupuota Lietuva (1941–1944)*, p. 250; Richard J. Crampton, p. 106; Alfonsas Eidintas et al., *The History of Lithuania*, p. 228–230; Felicia Prekeris Brown, p. 22–23; Ants Oras, *Baltic Eclipse*, p. 49–78; Algirdas Jakubčionis, p. 12–14.

¹⁷⁵ Henry L. Gaidis, p. 25.

¹⁷⁶ [Algirdas Julius Greimas], „Prancūzijoje išsikerojo 'bereikšmiškumas'. Kalbina Michel Kajman ir Corine Lesnes“, šios knygos p. 165.

¹⁷⁷ Pokalbis su Algirdu Juliumi Greimu.

¹⁷⁸ *Ibid.*; Stasys Knezys, p. 11, 25.

¹⁷⁹ Algirdas Julius Greimas, „Meškeriotojas ant Nemuno tilto“ [1940–1950?], in: VUB RS P245-55, l. 1–2.

kitur štai rusų karin
gytą laikrodį¹⁸⁰.

Trys Greimo suk
zicijas krizės akivaiz
primindamas „milij
procesus“, „milijonu
metu“ ir „badmetj
nus bus jau šimtapr
tradicijomis, kurias
bizūno pagarbą ir m
ieškoti prieglobsčio

Vincas aistring
ankstesniais laikais
pavojai:

Europoje viena p
sios jėgos – kom
žingsnio jau tryj
traiskys mūsų gr

Tai „dviejų kultūr
geresnis, kad jis žn

Trečiasis peson
tiems valtimi Ner
džiavos raudas. „A
atsisėčiau ant atra
ju (ir laukčiau“¹⁸¹
gumai lietuvių ko
neįmanomas, o ar
daugybė žmonių

Ateinančiais
valstybes, pradeda
se daugiausia agri

¹⁸⁰ *Ibid.*, l. 1.

¹⁸¹ *Ibid.*, l. 3.

¹⁸² *Ibid.*, l. 4.

¹⁸³ *Ibid.*, l. 3.

¹⁸⁴ *Ibid.*, l. 3.

¹⁸⁵ *Ibid.*, l. 5.